

Miscellanea Vásárhelyiensa

PÉTER LÁSZLÓ

(Szegedi Tudományegyetem, Szeged)

Szathmáry Tihamér emlékének

1985. július 8-án levelet kaptam Holics Lászlótól (*1931) Budapestről. Mellékelte Juhász Gyula két kéziratának fényképmásolatát. Az egyik az *Endre Bélának sírjára* című versé, a másik a *Késő szüret* című kötetbe írott verses ajánlás volt. Mindkettőt édesanyja, Holics Endréné Szathmáry Nagy Irén (1901–1987) kapta a költőtől.

A vers fényképe tette lehetővé, hogy az addig hibásan közölt szöveget Juhász Gyula összes verseinek azóta megjelent kiadásaiiban hitelesen közölhettem, a négysoros kis ajánlással pedig a gyűjteményt gazdagíthattam.¹ Javaslatomra Holics László a Petőfi Irodalmi Múzeumba másolásra bevitt még néhány értékes kéziratot, fényképet. Ezeknek egy-egy másolatát közreműködésem jutalmául, Láng József szívességéből én is megkaptam.

Eltelt csaknem két évtized. Juhász Gyula születésének 120. évfordulójára készülve elővettem a Petőfi Irodalmi Múzeum borítékját. A kapott dokumentumokból és a szakirodalomból megírtam Juhász Gyula és Endre Béla barátságának történetét és a festő halálára írott versének születését.²

Ennek kapcsán irányult figyelmem Holics László nagyapjára, Holics Endréné nevelőapjára, a Hódmezővásárhely történetében, különösen művelődéstörténetében jeles szerepet játszó Szathmáry Tihamérra. Alakjától, mint a csillagszóróból a szikrák, ágaztak ki a különféle összefüggések. Ezért fogtam hozzá, hogy végigkövessem ezeket az elágazásokat.

A Szathmáry-ág

Szathmáry Mihály (1808–1880) a Vásárhelyhez tartozó derekegyházi pusztán született.³ Ősi szatmári nemesi család sarja. Birtokuk Erdősádán (ma Arduvat Romániában) állott; apja, Szathmáry Mihály (?–1824) onnan került 1792 tájt a Károlyi grófok uradalmába ménesmesternek. Nyugalomba vonulása után költözött be Vásárhelyre.⁴ A vásártéren (a mai Szabadság téren) volt két háza. Vele jött Anna húga, s itt ment férjhez Tomcsányi Károly békési földbirtokoshoz. Fiuk, Tomcsányi József (1807–1878) lett

¹ PÉTER LÁSZLÓ: A hiteles szöveg. Csongrád Megyei Hírlap, 1985. júl. 27.

² PÉTER LÁSZLÓ: Endre Bélának sírjára. Szegedi Műhely, 2003. 1. sz.

³ VARSÁNYI PÉTER ISTVÁN: Szathmáry Mihály. = A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium évkönyve. 1980. Hódmezővásárhely. 1980. 34–45. (Arcképpel.) – [Herczeg Mihály] H. M.: Szathmáry Mihály. = Jeles vásárhelyiek. Összeáll. Kőszegfalvi Ferenc. Hódmezővásárhely, 1993. 118. – Böszörményi Ede: Történetek, anekdoták. 2. k. Debrecen, 2001. 30–32. – [Varsányi Péter István] V. P. I.: Szathmáry Mihály. = Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon. Szerk. Kőszegfalvi Ferenc, Borus Gábor. Szeged, 2002. 208. – Arcképpel I. Hódmezővásárhely története. Főszerk. Szabó Ferenc. Hódmezővásárhely, 1993. 1. k. 64. és 65. lap közt.

⁴ † Szathmáry Tihamér. Vásárhelyi Friss Újság, 1934. aug. 17.

1860/61-ben és 1867–70 közt Csongrád vármegye főispánja.⁵ Szathmáry Mihály felesége és négy gyermekének (Mihálynak, Beliczay Pálné Annának, báró Agamál Károlyné Micinek és Miklósnak) anyja Levendovics Ágnes volt. Második felesége Kamotsay Anna. A ménesmesteri (ménesdirektori) tisztség előkelő állás volt. Ezt bizonyítja, hogy halála után özvegye a nyugdíjon fölül két jobbágytelek (sessio) föld ingyen használatát kapta Károlyi gróftól. Szathmáry Mihály a nyitrai latin iskola négy osztályának elvégzése után 1824-ben önként bevonult katonának. Előbb gyalogos, majd Szegeden huszár lett. Innen azonban „elcsapták”, mire bújában a 6. vértesezredbe állt. Tíz évig altiszt volt; 1836-ban lett alhadnagy, 1838-ban főhadnagy és az osztrák sereg salzburgi főlovasiskolájának segédtanára, 1843-tól kapitánya, tanára. 1848. október 3-án elhagyta ezredét, 20-án átlépett a honvédseregbe. Október 20-ától őrnagy, a 14. huszárezred osztályparancsnoka. Januárban alezredes, februárban ezredes, a Bocskai huszárezred parancsnoka lett. A vásárhelyiek közül ő volt a szabadságharc legmagasabb rangú katonája. Részt vett a kozákok betörését késleltető június 22-i lemesi (ma Lemešany Szlovákiában) csatában. Augusztus 17-én Lugosnál fogságba esett. Becsületszóra elengedték, hogy családját meglátogassa, s ő tartotta szavát, visszatért Aradra a fogságba. Halálra ítélték, de ezt a külföld nyomására 18 évi várfogságra enyhítették. Olmützben (Olomouc, Csehországban) raboskodott. 1856-ban amnesztiával szabadult. Ménesmester lett Tisza Kálmán geszti birtokán, de már 1857-től a pesti nemzeti lovarda igazgatója 1872-ig. Szeme világát elvesztve nyugállományba vonult. Érdekesség, hogy a harmadik gimnazista Tornyai János (1869–1936) rajztanárától, Fodor Lajostól 5 forintot kapott jutalmul, amiért megfestette Szathmáry Mihály huszár ezredesnek nagytitkos arcképét.⁶

Szathmáry Mihály öccséről, Szathmáry Miklósról csak annyit tudunk, hogy felesége Barakovics Amália, s az ő fiuk Szathmáry Elek (1840–1915) törvényszéki jegyző, „a művészetek nagy rajongója”, Tornyai János fölfedezője és támogatója pályakezdekésekor. Fodor Lajos hívta föl a figyelmét a tehetséges fiúra. Szathmáry Elek elküldte Tornyai rajzait barátjának, rokonának, Ligeti Antal (1823–1890) festőművésznek, a Magyar Nemzeti Múzeum képtára őrének. A jeles tájképfestő, Munkácsy Mihály és Mészöly Géza támogatója, kijelentette: „Isten ellen való véték volna, ha a gyermek elkallódna vidéken.” Szathmáry rajzszerkeket és festéket vett a kisdíáknak.⁷

Szathmáry Elek felesége volt Mártonffy Albertina (Berta) (1841–1926). Egyszülött fiuk, Szathmáry Tihamér.

Ő már Vásárhelyen született 1869. március 6-án. Tornyai Jánossal egy osztályba járt az elemi iskolában. 1886-ban érettségizett a református főgimnáziumban. A kecskeméti jogakadémián szerzett oklevelet. Katonaévtét Pesten a 68. jászkun ezredben töltötte le. Mint vívó számos díj után 1892-ben elnyerte *Magyarország örökös kardvívóbajnoka* címet. Egyik alapítója, első titkára, majd negyven éven át elnöke volt a Hódmezővásárhelyi Testező és Vívó Egyesületnek. Oktatta is a vívást.

Kiss Lajos (1881–1965) csak Nyíregyházára kerüléséig, 1912-ig ismerte közelebbről, ezzel magyarázom, hogy kissé szigorúan jellemezte: „Szép ember, a nők ideálja. Vívóbajnok. Tipikus dzsentry. Ritkán jött a művészek közé, egy kicsit felülről

⁵ Hódmezővásárhely története, I. k. 126, 130, 143–144.

⁶ KISS LAJOS: Vásárhelyi művészet. Bp., 1957. 44.

⁷ BODNÁR ÉVA: Az újra felfedezett Tornyai. Bp., 1986. 34–35.

nézte őket, de jóindulattal volt irántuk, különösen hivatalos dolgukban mindenkor pártjukat fogta.”⁸ Nem lehetett véletlen, hogy a Tornyai Társaság megalakulásakor, 1934-ben őt választották alelnökké. Tornyai János mint elnök után. Kárász József még ezt is megírta róla: „A művészet őszinte rajongója és a művészetek pártfogója, karikatúráival ért el sikereket. A képzőművészeti kiállítások megnyitására rendszerint őt kérték föl.”⁹

Szathmáry Tihamér 1891-ben feleségül vette Zorkóczy Irént (1872–1950), Zorkóczy Lajos (1827–1877) ócsai főjegyző és Schubert Mária (1836–1923) lányát. „Irén, a nevelőanyám egész fiatalon ment férjhez. 19 éves volt, Apuka 21. Nagy szerelmi házasság volt – írta nevelt lányuk, Holics Endréné.¹⁰ – Apuka szülei nagyon ellenezték, hogy ilyen korán megnősüljön, és főleg szegény lányt vegyen el. Azaz, hogy ezt csak a Nagymama¹¹ mondta, Tapata¹² éppen ellenkezően, azt tanácsolta a fiának, hogy gazdag lányt ne vegyen el. Ő ugyanis gazdagon nősült, és Nagymama mindig érezte vele, hogy övé a vagyon. Tapata gazdatiszt volt a Károlyi-uradalomban, és ott volt Mártonffy is, nagymama testvére. Nagyon jó barátok lettek, és Tapatát meghívták Domonyba¹³, ahol a Mártonffyok földbirtokosok voltak. Nagymama okos, művelt lány volt, szépen zongorázott, és 52 hold földet, nagy szőlőskertet, házat kapott hozományul. De egyik lába gépben volt. Én soha sem tudtam, miért, nem is mertem megkérdezni, de azt hiszem, gyermekkorában kapta a bajt, talán gyermekbénulása volt. De két egészséges gyermeket szült. Én csak úgy emlékszem vissza rá, hogy mindig karosszékben ült, egyik szobából a másikba is csak bottal tudott menni.”

Szathmáry Tihamér 1889-ben díjtalan gyakornokként került a városhoz, azután adótiszt, polgármesteri fogalmazó, tb. aljegyző, I. alkapitány, pénzügyi tanácsnok, a Szegedre került „literátus főkapitány”, Szalay József (1870–1937) után, 1908-ban főkapitány. A városi dalárda titkára, a katolikus nőegylet alelnöke, a Vöröskereszt elnöke, az anya- és csememővédő-egyesületnek, a kaszinónak vezetőségi tagja, a Magyar-Olasz Bank elnöke. 1918-ban a város polgármesterjelöltje volt. Ám az őszirózsás forradalom 1918. november 10-én elüldözte posztjáról. Attól tartva, hogy Tisza István sorsára jut, anyósáékhoz költöztek Ócsára. Kinevezték azonban Győrbe, ám a proletárdiktatúra kikiáltása után ott is kitelt az esztendeje, s visszatért Ócsára. Onnan a francia demarkációs vonalon átszökve Szegedre jött, és szolgálatra jelentkezett a kormánynál. Beltügyminisztériumi államtitkár lett, Horthy Miklóssal is barátságba került. 1919 őszén Horthy Budapest főkapitányává akarta kinevezni, de ő inkább azt kérte, hogy Csongrád vármegye és Hősmezővásárhely kormánybiztos-főispánja legyen.¹⁴ Horthy 1920-ban ki is nevezte. Így került a megyeszékhelyre, Szentésre. Majd amikor politikai intrikák miatt lemondott, visszaköltözött Vásárhelyre. Alig múlt ötven, és nyugdíjas lett. Tele tettvággyal.

Most élhette ki írói és újságírói ambícióit. 1926-ban főmunkatársa lett a Vásárhelyi Hírlapnak, majd az év végétől, 1926–27-ben szerkesztette a Vásárhelyi Újságot. 1928. január

⁸ Uo. 104.

⁹ Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon, 209.

¹⁰ HOLICS ENDRÉNÉ SZATHMÁRY NAGY IRÉN: Családunk története. Kézirat, 1986/87. 5.

¹¹ Szathmáry Elekné Mártonffy Berta.

¹² Nagyapa, Szathmáry Elek.

¹³ Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. Aszódi járás.

¹⁴ Vö. 10. j. 3.

1-jén pedig Genersich Antal (1876–1944) kórházigazgató főorvos, egyetemi magántanár társaságában megindította a Vásárhelyi Friss Újságot. 1933. június 4-éig felelős, attól kezdve főszerkesztőként jegyezte a lapot.

Kevély Kovács Gáspár című parasztdrámáját Sebestyén Mihály társulata adta elő a nyári színpadon. Ugyanott mutatták be *Zsentrivilág* című színművét. Állítólag elfogadta a budapesti Nemzeti Színház *Könyves Kálmán* című történelmi drámáját; bemutatásáról nincs adatom. A *király* című történelmi drámáját is elfogadta a Nemzeti Színház, de nem mutatta be. Kárász József tudott kéziratban maradt színművéről (*Csaba királyfi*), regényéről (*Egy magyar kalandor bolyongásai*) és filmforgatókönyvéről (*Páros csillag*). Nekrológiájában ezt olvassuk: „A legtöbbször előtt ismeretlen Szathmáry Tihamérnak filmírói tevékenysége. Több filmszcenáriumot készített, melyek közül a legkonceptiózusabbat nem sokkal ezelőtt az egyik nagy amerikai filmvállalat lektora több ezer téma és szcenáriumvázlat közül kiválasztva magával vitt Hollywoodba. Egész Európában öt szcenáriumot méltatott erre a lektor, köztük Szathmáry Tihamérét.” Így volt-e, s ha igen, mi lett velük, nincs róla hír.

Kortársai kiváló csevegőnek mondták. „Mint humoros író nem kisebb az anekdotázó előadónál” – írta a Vásárhelyi Friss Újság búcsúztatója. *Történetek a Hód-tava partjáról* című kötetét így méltatta: „a közeli és régmúlt jellegzetes alakjait, érdekes eseményeit foglalja össze megjelenítő erővel, pompás, tömör stílussal”. Bizonyára túlzás, de akkor is jellemző: „Szathmáry Tihamér írásai nélkül ennek a városnak, ennek a népnek a lelke rejtély marad az idegen előtt. Ő találta meg először a kulcsot, mely a vásárhelyi paraszti, népi lélek igaz karakterének mérhetetlen, titkos birodalmát felnyitotta.”

Pócsy Miska és Szathmáry Tihamér

A Somogyi-könyvtár H. e. 9221. sz. alatt őriz egy kis reklámfüzetet. Bartos Lipót szegedi nyomdájának vásárhelyi származású nyomdása, Hézső Sándor küldte szét reménybeli előfizetőknek. (A szintén vásárhelyi Alexander Hézsőről, boszniai katonatársáról, Tömörkény szólt elbeszéléseiben meleg szavakkal.)¹⁵ Ezt a példányt éppenséggel Móra Ferenc múzeumigazgatónak címezte. „Két hódmezővásárhelyi jeles írónknak az írásait összegyűjtöttem, és könyv alakban kiadom – írta Hézső Sándor 1928. augusztus 20-án. – Pócsy Miska, Szathmáry Tihamér: szívünk-lelkünk dédelgetett kedvesei. A gyönyörű szép, talán soha vissza nem térő tősgyökeres magyar jókedv, szívvel-lelket felüdítő, felvidítő tréfás, csintalan-pajzán írások létrehozói ők.”

Ezekből a derűs írásokból válogatta kedvcsinálónak szemelvényes füzetkékét. A mára már elfedelett Pócsy Miska (1855–1909) bemutatására Móricz Pál (Magyarság, 1927. jan. 9.) és Móra Ferenc (Délmagyarország, 1927. jan. 6.) írásait közölte. Mórát mentjük meg az utókor számára:

Pócsy Miska írásai. Pócsy Miska híres tréfacsinálója volt valamikor Vásárhelynek, s mikor vagy másfél évtizede meghalt, nagyon jellegzetes figurával lett szegényebb ez a nagyszerű város, amelynek ősi televényéből annyi nagy tehetség sarjadt ki – és annyi sorvadt el az Alföld homokfelhői alatt. *Ebben a különös vásárhelyi polgárban*, akit baráti ösztökéléssel arra is rá lehetett venni, hogy tollat vegyen a kezébe, és sajátos zamatú történeteit megírja a

¹⁵ PÉTER LÁSZLÓ: *Infanteriszt Alexander Hézső.* = P. L.: *Tömörkény világa.* Bp., 1997. 73–82.

vásárhelyi sajtóba, olyan őshumor lüktetett, amellyel kincseket és világhírt szerezhetett volna. De valószínűleg se maga, se környezete nem ismerte az értékét, s neki minden ambíciója ki volt elégítve azzal, hogy szerette az egész város, s úri társasága halálra kacagta magát a tréfáin. Hézsó Sándor áldozatkész vásárhelyi könyvnyomdásznak támadt most az az ötlete, hogy kiássa régi újságokból Pócsy Miska írásait, és több kötetben bocsátja országos nyilvánosságra. Amint a most megjelent kötetből látjuk – címe *A tilosban* – nagyon szerencsés ötlet volt. Csinált művészet nem sok van ezekben az apró rajzokban, amelyek alig haladják meg az anekdoták méretét, de Rabelais-i humor van bennük, és a Balzac *Contes drôlatiques*-jaira¹⁶ emlékeztető vaskos jókedv, nem is beszélve arról, hogy a vásárhelyi parasztnak olyan plasztikus képét adják, amilyent Pásztor János, a szobrász, vésővel farag.

1926-ban tehát már megjelent Pócsy Miska első kötete Hézsó Sándor kiadásában, Dura Lajos (1880–1951) könyvnyomdájában, mégpedig Szathmáry Tihamér 1926. október 1-jén keltezett előszavával. Nem fukarkodott a méltatásával. „Pócsy Miska... Így hívták. Ő maga is így jegyezte az írásait. Azokat a vásárhelyi, életet termő, televény, fekete földből sarjadzott, az Ő meleg, bohém, szerető szívén átszűrte, fényes elméjének ragyogásával ékes magyar írásait, melyeket e könyvben összegyűjtött és kiad egy, a magyar kultúráért lelkesülő és áldozni kész fiatal iparos.” Szembeállította az írások derűjét a háborúban vérzett és megcsönkített ország sanyarú sorsával: „Könyvedet a szegényeknek, a lesujtottaknak, azoknak ajánlom, kiknek arcáról elköltözött a mosolygás; magyar testvéreimnek ajánlom, hogy írásaid derűje tanítsa meg őket újból és szívből kacagni.”

Az első kötet Pócsy Miskának 1897 és 1909 között megjelent anekdotáit tartalmazta. Ámde tárcáinak folytatása nem lett. Csak a harmadiknak tervezett verseskötetet (*Pócsy-versek*) látott napvilágot egy évtizeddel később, 1936-ban.

Pócsy Miska és Móricz Zsigmond

Kárász József szerint Pócsy Miska egyik humoreszkjét Móricz Zsigmond *Az Est hármaskönyvében* „a saját neve alatt jelentette meg”.¹⁷ Ez azonban félreértés. Móricz valóban a Molière-i elveknek („a témát onnan veszem, ahol találok”) megfelelően kezelte forrásait, s emiatt kellemetlenségei is voltak. Két elbeszélésének (*Pej paripám Pejko*, 1918; *Barbárok*, 1931) összetevőire éppen nekem sikerült rátalálnom.¹⁸ A *Tündérkertben* hosszan közölt vendégszöveget Györffy István kevéssel előbb megjelent *Szilaj pásztorok* (1922) népeletleírásából.¹⁹ Plágiummal is vádolták: a *Kerek Ferkó* (1932) szereplőinek szájába adta a kiskunhalasi Péter Dénesnek (1837–1904) a Magyar Nyelvőrben még 1879-ben megjelent két népi elbeszélését.²⁰ De Móricz sajátos írói módon adott számot forrásáról. Az öreg csikóst, akivel elbeszélgeti, *Dénes bátyónak* nevezte, és elmondhatja vele magáról: „Nem is idevalósi vagyok én, hanem messzi földről, túl a Tiszánrúl, Halasrúl...”

¹⁶ Pajzán históriák (1832–37).

¹⁷ Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon, 176.

¹⁸ PÉTER LÁSZLÓ: Egy Móricz-elbeszélés forrásvidéke. = P. L.: Mindörökké Szeged. Bp., 1997. 166–185. – PÉTER LÁSZLÓ: Barbárok. = P. L.: Szegedi örökség. Bp., 1983. 312–329.

¹⁹ NAGY PÉTER: Móricz Zsigmond. Bp., 1953. 174.

²⁰ DÉNES SZILÁRD: A Nyelvőr népnyelvi közleményei egy plágiumpörben. Magyar Nyelvőr, 1951. 21–25.

Ugyanezt a módszert alkalmazta Pócsy Miska írásainak fölhasználásakor is. Az *Est hármaskönyve* 1932 karácsonyára megjelent 1933. évi kötetében olvasható *A búza és az ő pásztorja* című, *A szegény ember humora* alcímű elbeszélése. Kozocsa Sándor Móricz-bibliográfiájából és az író elbeszéléseinek összegyűjtött kiadásaiból hiányzik. Úgy látszik, elkerülte a kutatók figyelmét. A közlés különlegessége, hogy a benne előadott anekdotának egy-egy jelenetét minden lapján rajz teszi szemléletessé: összesen 11 kis életkép. A grafikus nem tüntette föl nevét vagy betűjegyét, de stílusvizsgálattal hozzáértő bizonyára azonosítani tudná a kötet impresszumában felsorolt jeles művészek közül (Byssz Róbert, Kelen Imre, Molnár-C. Pál, Pólya Tibor, Szegő Éva, Tábor János, Vaszary Gábor) az alkotót. Molnár-C. Pál rajzai pl. annyira jellegzetesek, hogy biztosan nem ő volt.

Az elbeszélés csillagokkal elkülönített mozaikokból áll. Alaphelyzete: az elbeszélő fiatalúr párbeszéde gyerekkorában édesapjának öreg béresével. Ez a béres: „az öreg Pócsi Miska”. Őkröknél szolgált, de miután lótartásra álltak át, csőszködésre kényszerült. Abban az évben éppen sok volt a veréb, őket kellett kereplővel távoltartani a búza mellől. Móricz többször nevezte néven: „Számталanszor, mint diák, kikérdeztem Pócsi bátyát az élete sora felől. Kijártam hozzá a búzamező sarkába, s mikor a versek engedték, mesélgetett élete dolgai felől. Egyet-mást, íme, közlök belőle, hogy egy alföldi magyar hogy adja elő az élethistóriáját.”

Még ez előtt Móricz elmélkedett a nép humoráról: „a magyar *szegény ember* a világ legbámulatosabb embere. Hol vette, honnan örökölte: a magyar szegény emberből bugyog a humor. A magyar humor voltaképpen innen is ered: a nincsetlen szegények lelkéből.” (Fölvívom a figyelmet: Móricz is, akár Tömörkény vagy Juhász Gyula, tudta, hogy a helyes alak: *nincsetlen*.) „A nagygazda is tréfál – folytatta Móricz fejtegetését –, de az ő tréfája más: az olyan, mint mikor valaki a hegy tetejéről néz le.” „A jóllakott ember önértékeléssel nézi le a világot s a semmi vagyontalan embereket; de nem az övé az igazi magyar humor, hanem a szegény emberé...”

A befejező anekdotát, bár abban is emlegette az író *Miska bácsit*, nem találtam Pócsy Miska könyvében. De az így keretbe fogott három történetnek egyértelműen ott a sokszor szó szerinti forrása: *A hitvallásról* (1908), *A kanász meg a püspök* (1897) és az *Egy körösztlőrül* (1905).

Alaptalan volt tehát a Nemzeti Újság 1933. január 20-i számában az ismeretlen szerző *Móricz Zsiga – a tilosban* című cikkének plágiumvádja, s nyomában a vásárhelyi lapok háborgása.²¹

Történetek a Hód-tava partjáról

Szathmáry Tihamér könyve még ezután jelent meg. Móra Ferenc *1928 szeptemberére*, tehát előre keltezte előszavát:

Sok mindenféle műfajra rákénytelenedtem már életemben, a zászlószentelési ódától a vezércikkig, de az előszóírás vétkébe még nemigen estem. Nem mondom, ígérni ígértem

²¹ KÖSZEGFALVI FERENC: Móricz Zsigmond. Ajánló bibliográfia. Hódmezővásárhely, [1979.] 48., 49. t.

már sokat, de mire fizetni kellett volna az ígéret váltóját, akkorára mindig úgy elvesztem, hogy körözlevéllel se lehetett rám találni. Tulajdonképpen mi is az előszó? A más bűnének a mentegése. Hogy vállalhatná most már az ilyesmit a magamforma kárhozott lélek, akinek magának is annyi a bűne, hogy bizonyosan külön bográcsban forralják neki a szurkot az illetékes tényezők odalent a tethelyen!

Ezzel a könyvvel azonban egész másképp áll a dolog. Boldogan vállaltam, mikor Szathmáry Tihamér barátom arra kért, mint közismert félnék és szemérmes ember, hogy én vezessem a nyilvánosság elé. Úgy éreztem, hogy ez olyan magától értetődő dolog, mint az volt, hogy én fogtam az unokám kezét, mikor az első lépést tette. Aki egy tucat könyvet összeanekdotázott már, annak joga is, kötelessége is, hogy barátja első anekdotás könyve elé ajánlólevelet adjon. S azt gondoltam, nem is lesz nehéz a dolog. Bevezetem a könyvet valami anekdotával, az lesz a legstílusosabb előszó.

Próbát is tettem négy-öt anekdotával, de mindig idejében rájöttem arra, hogy nini, hiszen én ezt Szathmáry Tihamértől hallottam, s nem tudom, nem lesz-e benne a könyvében. Kiderült, hogy ő a mester, és én vagyok a tanítvány, ő a nagypapa, és én az unoka, ha majd olyan fehér is már hajam, mint az övé.

Sebaj, így még jobb. Az unoka sohase olyan elfogult a nagypapa iránt, mint fordítva. Így senki se kételkedhet a tárgyilagosságomban, mikor Szathmáry Tihamért a magyar anekdotamondás klasszikusának nevezem. Nem szólok könyve helytörténeti értékéről, amely minden tudós monográfiánál elvenebben örökíti meg egy tünedező világ képét. Nem dicsérem nyelve mézízű magyarságát, mert az vásárhelyi írónál magától értetődő. Ami országos értékűvé teszi, és maradandó értéket ad apró történeteinek, az őbelőle magából áramlik, az a mosolygó világszemlélet, amelyben a magyar úr egy a magyar paraszttal, s amit nyilván még az őshazából hoztunk.

Meg vagyok róla győződve, hogy ez a könyv nagyon népszerű lesz, s az országos közönség éppoly hálásan fogadja szívébe kedves és derűs szerzőjét, mint amilyen szívbéli szeretettel veszi körül városa és megyéje társadalma.

Rejtély, hogy amikor végül 1929-ben napvilágot látott a kötet, nem Hézső Sándor adta ki Szegeden a Bartos-nyomdában, hanem Dura Lajos Vásárhelyen. Úgy látszik, Hézsőnek nem sikerült elegendő előfizetőt toboroznia.

Már megjelentek a „vidám históriák”, amikor Szathmáry Tihamér egy előadói asztalnál ültetett a Nyugat nagyjaival. Móricz Zsigmond ötlete volt, hogy a szerkesztésében megjelenő folyóiratot elviszi az országba: fölolvásó körutat szervezett. A szegedi, vásárhelyi és szentesi est ügyében Juhász Gyulát kereste meg. A költő válaszából itt ennyit idézek: „Vásárhely és Szentes tekintetében az elsőnél Szathmáry Tihamér ny. főispán, a másodiknál Lakatos Lajos h. polgármester az irodalmi szálláscsinálód. (Mind a ketten erősen flörtölnek a múzsákkal.)”²² A vásárhelyi Fekete Sasban 1930. április 7-én szerepelt a Nyugat: Móricz és felesége, Simonyi Mária mellett Babits, Kosztolányi, Gellért Oszkár és Schöpflin Aladár. Két „helyi író” is: Bibó Lajos és Szathmáry Tivadár. S hogy Móricz jól ismerte, bizonyítja Böszörményi Ede (1911–2002) református lelkész. Neki mondta Móricz az édesapjáról, a szentesi lelkész Böszörményi Jenőről (1882–1955), aki egyházi írásk mellett szintén jeleskedett elbeszéléseivel: „A te családoból való az ország legjobb anekdotázói közül kettő: Szathmáry Tihamér és az apád.” A Böszörményiek a Beliczky család révén voltak rokonságban a Szathmáryakkal.²³ Igaz, 1931-ben, Móricz csehszlovákai útja után, Szathmáry

²² RÁDICS KÁROLY: Móricz Zsigmond levelesládája. Bp., 1993.102.

²³ BÖSZÖRMÉNYI EDE: i. m. 123–126.

Tihamér is rosszalotta, hogy az író túlságosan „magasztalta” a cseheket, s ez ügyben hírlapi vitába keveredett József Attila sógorával, Makai Ödönnel.²⁴

Rudnay Gyula levele

Rudnay Gyulát (1878–1957) „tiszteletbeli vásárhelyinek” tekinti a művészettörténet. 1905. november 5-én jött a fővárosból Vásárhelyre, s Tornyaival, Endre Bélával a helyi művésziskola megalapítója lett.²⁵ Megszakítással 1908. október végéig vette ki részét a vásárhelyi művészéletből. Kapcsolatát később is megőrizte ekkor szerzett barátaival. Szathmáry Tihamérral is.

1926. április 4-én nyílt meg a városházán a fővárosba költözött vásárhelyi művészek (Barkász Lajos, Darvassy István, Kallós Ede, Pásztor János, Rudnay Gyula és Tornyai János) és a már egyedül helyi illetőségű Endre Béla kiállítása. „Hazajöttünk, mint gyermek az édesanyjához” – kezdte beköszöntőjét Rudnay Gyula, akkor már a Képzőművészeti Főiskola tanára.²⁶ Katalógusukban újra közölték Lyka Károlynak az Új Idők 1923. május 13-i számában megjelent *A vásárhelyi mesterek* című méltatását.²⁷ Talán ez az első olyan elvi írás, amely – nyolcvan éve – a vásárhelyi piktúrát mint sajátos irányzatot megfogalmazta. A kiállító művészek bevéselt nevükkel ellátott arany cigarettatárcával köszönték meg Szathmáry Tihamérnak kiállításuk támogatását. „Első kiállításunk emlékéül Szathmáry Tihamérnak, a meleg szívű, művészelkű igaz barátnak...” Ezt köszönte meg Szathmáry, erre válaszolt Rudnay:

Kedves Tihamérom!

Kedves leveledet a legnagyobb készséggel s örömmel nyugtázom. Annál inkább is, mert ebből érzem meg, hogy szeretettel fogadtad szerény kis dokumentumát mindenkori tiszteletünknek és igaz baráti szeretetünknek.

S ha ismételten köszönöm fáradsátlanságodat, s nemes önzetlenségedet a művészeti ügyek nálunk oly nehéz előmozdításánál – adódik a folytatás.

Tartson meg az Isten a mi szép ügyünk számára továbbra is s mi mindég mint eddig is őszinte igaz tiszteletünk – s igaz barátságunk melegével hálálkodunk ezután is Neked Kedves Tihamérom.

Isten áldása legyen veled!

*Ölel igaz
barátsággal*

Rudnay Gyula

Budapest 926. júl. 4.

²⁴ SZIGETI JÁNOS: Dr. Makai Ödön Móricz Zsigmond védelmében. = Vásárhelyi tanulmányok. Hódmezővásárhely, 1977. 8. k. 135–139.

²⁵ KISS LAJOS: i. m. 139. s. kk. I.

²⁶ BODNÁR ÉVA: i. m. 146.

²⁷ KÖSZEGFALVI FERENC: Tornyai János. Válogatott bibliográfia. Hódmezővásárhely, 1986. 88. és 91. t.

Megőrizte a család a borítékot is. A címzés is tanulságos, és a földadó is értékes adalék:

Méltóságos

Szathmáry Tihamér
v.²⁸ főispán v. kormánybiztos
Úrnak

Hódmezővásárhely

Rudnay Gyula

Budapest
V. Falk Miksa u. 28.

Szathmáry Tihamér 1934. augusztus 15-én „megrázó hirtelenséggel váratlanul elhunyt”, amint a Tornyai Társaság gyászjelentése fogalmazta. A Vásárhelyi Friss Újság nekrológiájából kiderül, hogy korábban már betegeskedett.

Régebbi gyengélkedéseiből felépülve Szathmáry Tihamér a telet és a tavaszt viszonylag kielégítő állapotban és erőben töltötte. Friss akarások, új tervek forrtak agyában és tolla alatt. Nagyszabású regénybe kezdett, melyet az őszön akart megjelentetni a Friss Újságban.

Néhány héttel ezelőtt vette ki nyári szabadságát, ám a pihenőt regénye befejezésére akarta kihasználni.

A múlt héten régi baja kiújult. Fájdalmakról panaszkodott, melyek mind jobban erősödtek.

Utolsó üzenetét kedden [14-én] juttatta el hozzánk:

– Egyelőre ne várjatok... Úgy érzem, hosszú ideig nem mehetek be...

Nagyboldogasszony napján, szerdán, mintha jobban érezte volna magát. Elhatározta, hogy kisebb sétára indul. Délután fél négykor elment a Forró-féle trafikba, ahol bevásárlásokat eszközölt.

Néhány perccel hazaérkezése után, a diványon ülve rosszullet fogta el. Szívéhez kapott, és hangtalanul, eszméletlenül hanyatlott hátra. Neje azonnal értesítette Genersich Antal dr. egészségügyi főtanácsost, a család háziorvosát és meghitt barátját, aki késedelem nélkül, autón sietett a Szentkirályi utcai házhoz, de már nem segíthetett. Szathmáry Tihamér halott volt. Egy váratlan szívroham ölte meg tragikus hirtelenséggel.

A város halottjának tekintette. Ravatalát a városháza előtt állították föl. Onnan kísérték utolsó útjára a katolikus (Arany) temetőbe.

Szép síremléket is állítottak neki. Költői fölirattal:

EMLÉKE ITT E KŐBEN
OTTHON A SZIVEKBEN

Ezt azóta ellopták.²⁹

²⁸ volt.

²⁹ BÖSZÖRMÉNYI EDE: Szathmáry Tihamér sírköve eltűnt. = B. E.: i. m. 139–140.

A Zorkóczyak

Érdekes família a Zorkóczyaké is: ez is szerteágazik. Zorkóczy Lajosról és feleségéről, Schubert Máriáról már ejtettem szót, amikor lányuknak, Zorkóczy Irénnek Szathmáry Tihamérral kötött házasságát említettem. De azt most kell előadnom, hogy a családi hagyomány szerint Schubert Mária az osztrák zeneszerző családnak leszármazottja volt.

Zorkóczy Lajos ócsai főjegyzőnek első feleségétől négy gyermeke született: Lajos, Ilona, Ella, Berta.³⁰ Korán megözvegyült, és 1860-ban újra nősült. Schubert Mária úgy került Ócsára, hogy a bátyja vasutat épített a falu mellett, s ő eljött Ausztriából meglátogatni. Itt ismerte meg az özvegy főjegyzőt, beleszeretett, és a négy gyermek ellenére hozzáment. Szült neki még ötöt: Irmát, Annát, Margitot, Irént, Bélát.

Ellát Szabó Lajos bíró vette feleségül. Két gyermekük lett: Lajos és Jenő. Szabó Jenő első házasságából született Szabó Iván (1913–1998) Munkácsy-díjas szobrász, kiváló művész; a Képzőművészeti Főiskola tanára, évtizedeken át a vásárhelyi művésztelep vezetője. Felesége, Nikolin Éva (1932–2001) újságíró, rádióriporter – Vásárhely szülötte.³¹

Még érdekesebb Zorkóczy Margit (1869–1951) és leszármazottainak pályája. Ő 1897-ben ment férjhez Nagy Antal (1855–1902) kiscelli, majd celldömölki körjegyzőhöz. A nála 14 évvel idősebb férje ötévi házasság után, 1902-ben szívszélhűdésben meghalt. Özvegye három gyermekkel, negyedikkel a szíve alatt, hazaköltözött édesanyjához Ócsára. Három (Iván, Méda, Irén) Kiscellen és Celldömölkön született, a negyedik (László) Ócsán. Szathmáry Tihaménné Zorkóczy Irén, hogy testvérnénjén segítsen, a legkisebb gyermeket, az egyéves Irént, a temetés után elvitte Vásárhelyre. Úgy megszerették, hogy mikor egy év múlva édesanyja és nagyanyja, az *ómama* haza akarta vinni Ócsára, a Szathmáry házaspár csak úgy engedte, ha visszahozhatják. Nagy Irént nevükre vették, s a lány úgy nőtt föl, hogy nagynénjét hitte édesanyjának, nagybátyját édesapjának, Szathmáry Eleket nagyapjának. Édesanyját nem is anyjának hívta, hanem *Aninának*. „Azt se tudtam, hogy miért.”

Mint gyerek – emlékezett vissza – fel sem fogtam, és nem is gondolkoztam azon, hogy Ócsán van még egy másik anyám és három testvérem. Már vagy 10 vagy 11 éves lehettem, mikor Iván felvilágosított, hogy az én édesapám is meghalt, és csak nevelt gyereke vagyok azoknak, akiket szüleimnek hittem. Különösebb megrázkódtatást nem okozott ez a felfedezés, legföljebb »édesanyám« szigorúságát magyaráztam arra, hogy azért ilyen velem, mert nem az ő gyereke vagyok.

A legrégebbi gyerekkori emlékem az, amikor a Szathmáry nagyapa, akit én Tapatának neveztem el, először vitt el az Oldalkosár utcai házba, amit akkor vettek meg, és megmutatta a nagy, kilencszobás épületet, ahol majd együtt lakik az egész család. Ötéves lehettem akkor, megmutatta, melyik lesz az én kis szobám, és megkérdezte, milyen színűre festesse. Én persze gyerekfejjel azt mondtam, hogy rózsaszínre. Lett is az olyan rózsaszín, hogy mindenki megijedt tőle, csak nekem volt nagyon szép.

Ócsán maradt testvérei közül irodalmi nevezetességű lett Kovács Antalné Nagy Méda (1899–1984) tanár íróként és költőként egyaránt. Szerepel a *Magyar irodalmi lexikon* (1965) és az *Új magyar irodalmi lexikon* (1994, 2000²) megfelelő köteteiben. 1932-ben verseivel

³⁰ HOLICS ENDRÉNÉ: i. m. 4.

³¹ SZENTI TIBOR: A rádiós költő. Szegedi Szépfűrés, 2003. március, 14.

mutatkozott be a Nyugatban, 1936-ban elbeszéléssel. *Asszonyoknak üzenem* (1934) című verseskötetét Kardos László, *Mélyből hoztam* (1936) címűt Vas István méltatta szintén a Nyugatban. Elbeszéléseket, az asszonyi sors kérdéseit boncolgató regényeket, életrajzi regényeket, ifjúsági regényeket is írt. Világnézeti álláspontját jelzi, hogy 1945 után a Vigilia és az Új Ember közölte írásait.

Az ő lánya volt Szauder Józsefné Kovács Mária, írói nevén, férje után, Szauder Mária (1926–1981), a budapesti pedagógiai főiskola, majd az Apáczai Csere János gyakorlógimnázium könyvtárosa és vezetőtanára. Férje a neves egyetemi tanár, Szauder József (1917–1975) irodalomtörténész volt. Szauder Máriáról az *Új magyar irodalmi lexikon* ezt írta: „Tanítványaival magyar irodalomtörténeti ritkaságokat adott ki; férjének szerkesztőtársa Kaszinczy és Kölcsey műveinek sajtó alá rendezésében. Férje halála után az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában dolgozott. Közös kutatásuk érdeme Faludi Ferenc Arkádia akadémiai tagságának kimutatása.”

A család másik két tagja fiú volt. A legidősebb, Nagy Iván (1898–1977) jogot végzett a pesti egyetemen. Az első világháborút végigharcolta, számos kitüntetést, vitézségi érmet szerzett, és főhadnagyként szerelt le.³² A nemzetiségi kérdés különleges szakértője, a világ magyarságának kutatója lett. Emlékszem, nevét már az 1940-es évek elején megismertem a cserkészvezető-képzésben. Fő műve, az *Öt világrész magyarsága* (1935) számunkra fogalom volt. Ösztöndíjjal Párizsban, Genfben tanulmányozta a nemzetiségi kérdést. Evégett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium osztálytanácsosaként beutazta Európát, 1938-ban az Egyesült Államokat. Angolul, franciául, németül, olaszul beszélt. E tárgykörbe vágó fontosabb munkái még: *Nyugat-Magyarország Ausztriában* (1932); *Hungarians in Canada* (1938); *Les Hongries dans le monde* (1938); *Az amerikai magyarság* (1939); *A magyarság világstatisztikája* (1941); *A külföldi magyarság* (1944).

A legfiatalabb testvér pedig, aki édesapja halála után, már Ócsán született: Nagy László (1902–1960), szintén kapcsolatban maradt az írott szóval: újságíró lett, a Magyar Távirati Iroda munkatársa. Ady költészetének lelkes híve; gazdag Ady-könyvtárát családja örökölte.

Szathmáry Nagy Irént is megkísértette az írás. A Képes Krónika című szépirodalmi, művészeti és társadalmi hetilapban 1928. július 22-én *Vaddisznó-szelídítés* címmel elbeszélése jelent meg.

Ő 1901. április 29-én született Kiscellben, de vásárhelyiként nőtt föl. Itt járt elemibe, majd Pestre az angolkisasszonyokhoz adták kereskedelmibe. Az apácákat nem szívelte, ezért a második és a harmadik osztályt Szegeden járta. A Margit u. 6. sz. alatt, bizonyos Báthy néninél volt kosztos diák vásárhelyi barátnőjével, Nyikos Sárival együtt. 1919. március végén a forradalmi zűrzavar miatt „hadi” érettségi bizonyítványt kaptak, s hazamehettek Vásárhelyre. Mivel Szathmáryék otthagyták a várost, elkótyavetyélték házukat, bútorkat, mire 1919 szeptemberében hazatértek, albérletbe kényszerültek.

Zorkóczy (Nagy) Irén 1929. április 20-án férjhez ment dr. Holics Endre (1881–1946) bányahatósági főtanácsoshoz, a salgótarjáni bányakapitányság vezetőjéhez. Salgótarjánba költözött. Ám az ő kapcsolatai sem szakadtak meg vásárhelyi barátaival.

³² Keresztény magyar közéleti almanach. Bp., 1940. 2. k. 734.

Tornyai János levelei

1

Az első kísérőlevél a nászajándékhoz:

Méltóságos Asszonyom!

A mi kedves jó Tihamér „édösapánk” megengedte nekem, hogy a kislányának én is küldhessek egy kis nagyon szerény menyasszonyi ajándékot. Én merem hinni, hogy ezt, utólag, Méltóságos Asszonyom is megengedi nekem és így a 2 rongy képet (egy legrégebbi és egy legújabb termésű üres kalászt!) már postára is adtam.

– No! Egy kicsit mintha jól elkésett volna a „menyasszonyi” ajándékkal! Ez lesz talán a gondolata az első pillanatban.

– Asszony! Legyintek erre egyet én a lelki kezeimmel, – hiszen jelen esetben ezzel sohase késhetek el: Maga örök szerelemtől pompázó menyasszony marad, ha 100 évig élnek is együtt!

*Ez a pompázás (Tél se fagyasztja,
Nem rövid Nyárnak hirtelen fattya,
S nem belehalás sáros Őszbe;
Halálig csak az tud pompázni
S virít, virít,
Ki az Istennek viselőse.*

Ilyenformán írta szegény Adynk s nekem bizony isten egyre csak ez járt az eszemben az esküvőjükön, amikor az Urát az oltárnál először láttam. És összevettem ezt a képet azzal a képpel, amely legutóbbi találkozásunkkor a vásárhelyi házban tárult elém, amikor a „kis lány”, mint egy gyönyörű virágos fiatal akác, a szerelemtől pompázott...

Két ilyen pompázás, Te boldog Isten!

Ha sohse voltál boldog, most boldog lehettél! Ilyen igazi nő és ilyen igazi férfi, akik mindketten az Isten viselősei! Ezek „halálig fognak pompázni”, abban egészen bizonyos vagyok.

Nem neveltséges-e ezeknél minden emberi ceremónia, gratulálás, jókívánság stb. stb. Hiszen itt mindent szépen rendbetett Maga a jóságos Uristen.

(Ezt a boldogságot még az én mosti küldeményem sem zavarhatja meg. S ha igen, akkor is csak egy pillanatra. Ennyi pedig kell az „emberi” boldogságnak, hogy tovább élhessen?)

Aranyos szép és jó Asszonykám, drága Pipike, azt kérem csak Magától, tartson meg engemet ezutánra is a képeim dacára is, eddigi elnéző jó indulatában és ne hidegüljön el tőlem. Sőt, talán nagyon is követelő vagyok: adja át kedves Férje Urának, a Főtanácsos Urnak az én őszinte, mély és igaz tisztelemet és szeretetemet, hogy ezután már szeressen engemet Ő is egy kicsit, úgy, mint eddig Maga és kedves Szülei tették. Nem az érdememért vagy jóságomért, ami úgy sincs, hanem csak úgy, – „öröklött családi nyavalyából”, mint lelki rokont.

Ugy-e megteszi?

És megteszik?

Előre is hálás szívből köszöni s kezét csókolja érte

Két-egyőjüknek

őszinte tisztelője

Tornyai bácsi

Budapest, 929. jún. 3.

A címzés:

Méltóságos

Dr. Holics Endréné Urnőnek

Salgótarján

Hátlapján:

Tornyai „Végre valahára” János, Bpest

VIII. Horánszky-u. 9.

2

A következő levél négy évvel későbbi:

Nagyságos Asszonyom!

Aranyos kis Adyban testvérem!

„Ha a tenger vize Mind tenta volna is,

Valamennyi fűszál Mind penna volna is, ”

Ha ezer évig rajt’ gondolkoznék is,

akkor se tudnám megírni, milyen meleg boldogság öntött el, mikor megkaptam kitüntetésem szeretettől illatozó ikerkoronáját, kedves levelüket. Hát még mikor elolvastam!

Mivel úgy se tudnám méltó- és illendő módon megköszönni, nagy bölcsen és ünnepélyesen lemondok róla és csak annyit írok, hogy köszönöm!

* * *

Hanem az ördögöt nem jó a falra festeni. Bizonyisten spekulálok (s már érintkezésbe is léptem Tihamérunkkal,) hogy megjelenek a falon a püsködsdi ünnepek alatt, – ha ő is beleegyezését adja ahhoz, hogy „az ő árnyékában elcsúszhassak” én is kedves úri hajlékukban.

Azt se tudom hamarosan megmondani, hogy erre a tervbe vett tisztelgésre miért szántam rá a fejemet ilyen nagyon hirtelen, az iker-levél közül melyik csábított jobban? Valószínű, hogy a harmadik ismeretlen, szép szerelmüknek édes gyümölcse, a kis kolléga.³³ Nagyon szeretném már látni proféta-igém testté levését azokkal együtt, akiknek a létezését köszönheti Ő, Tihamér, én és a Magyar Jövendő...

³³ Holics László 1931. február 10-én született.

*Kedves Férje Urát testvéri szeretettel üdvözli
s a válasz elblicceléséért bocsánatát kéri
Nagyságos Asszonyomnak*

*kézcsókoló tisztelője
Tornyai János*

Bpest, 933. máj. 4.

A címzés:

*Ő Nagysága
Dr. Holics Endréné Urhölgynek*

Salgótárján

A föladó:

Tornyai festőgető, VIII. Horánszky-u. 9. III. 18.

3

Az utolsó levelezőlap:

*Drága jó Nagyságos Asszonyom! Köszönöm kedves gondoskodó sorait. „Nagyapó”
már megírt nekem mindent s egy másik barátomtól megtudtam a legjobb menetidőt is.
Csakhogy az Ördög sohasem alszik, elrontotta ezt az örörmotort is. Nem mehetek, a legjobb
akarat mellett sem. Egyedül az vigasztal most engem, hogy lélekben úgy is ott leszek közöttük
a szép ünnepen, a porhüvelyem meg nem sokat numerál, akár hol van is, – csak baja van
vele nekem is, másnak is!*

*Abban a jó reményességben, hogy lesz még egy ilyen alkalom máskor is talán s azt az
ördög már nem ronthatja el, maradok, kedves Férje Urát köszönettel – tisztelettel üdvözölve,
Nagyságos Asszonyomnak*

*kézcsókoló tisztelője
Tornyai János*

Ugy-e, nem haragusznak nagyon?

Bpest, 933. máj. 25.

A föladó és a címzett:

*Tornyai festőműv.
VIII. Horánszky-utca 9.*

*Ő Nagysága
Holics Endréné
Urhölgynek
Salgótárján*

Végül a Holicsok

Holics (Holíč) – észak-szlovákiai városka a cseh határ szélén, Szakolca (Skalica) mellett. Híres volt 1743 és 1827 közt fajanszgyára, amelyet Mária Terézia férje, Lotharingiai

Miscellanea Vásárhelyiensa

László Péter

A typical and unfairly forgotten scholar of the history of art of Hódmezővásárhely is Tihamér Szathmáry (1869–1934). He worked as a public servant of the city, a police superintendent from 1908 to 1918 and an ealdorman between 1920 and 1922. After resigning, he worked as a journalist and became editor of the *Vásárhelyi Friss Újság* in 1928, then editor-in-chief from 1933. He maintained remarkable relations with his elementary school peers including János Tornyai, who was supported by his father, and also Gyula Radnay, Ferenc Móra, Gyula Juhász, Zsigmond Móricz, and the famous local leg-puller Miska Pócsy. He also wrote a book entitled *Történetek a Hód-tava partjáról* [Stories from the shore of Hód Lake] (1929). This piece of work testifies these wide-spread relations on the basis of various documents (letters, long-forgotten prefaces, Móricz' novel inspired by Miska Pócsy and omitted from his compilation of works). One of Szathmáry's off-springs includes the Holics family in which Móricz' first wife was brought up.



1. Szathmáry Tihamér Kossuth Lajos temetésén (1894) (Plohn József fölvétele)



2. Oldalkosár u. 11.



3. Szathmáry Tihamér, felesége, nevelt lánya (1925 tájt)

JUHÁSZ GYULA

KÉSŐ SZÜRET

Szathmár, Pipikének:
Legyen az élete ének,
Vidám, hosszú és kedves,
Ne hasonlítson a szamorú
Késő szürethez -

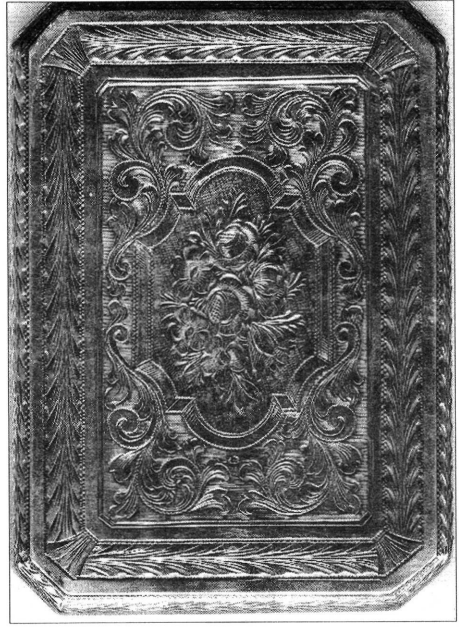
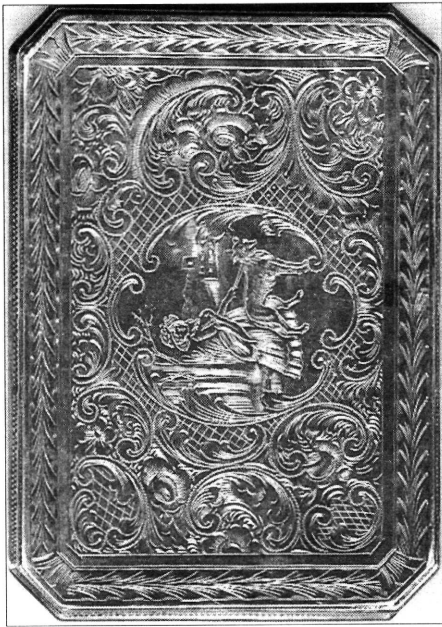
Hódmezővásárhely, Juhász Gyula
1925. nov. 7.

A TÁLTOS KIADÁSA 1918.

4. Juhász Gyula ajánlása verseskötetében Szathmár Irénnek (1925. nov. 7.)



5. Rudnay Gyula rézkarca. Szathmáry Tihánér választotta (1926. ápr. 4.)



6. A Vásárhelyről Pestre költözött festők ajándék arany cigarettatárcája Szathmáry Tihamérnak (1926. ápr. 4.)

Körmön Tihamérnak!

Körmön leveledet a leg-
nagyobb hűséggel szívómmal meg-
futam. Amel' útközben, mint
elbát erzem meg, hogy kerestél for-
gadtad. Szörényi's dokumentumát
mindenkori' hirtelenségem is
igaz baráti szeretetünknek.
S ha ismétellen Körmön - faradha-
tat. Lámajedat, s nemer ismétlenyedet
a minirehete ügyek nálunk oly nehéz
elismogdita' sorsát - adarait a folytatás
Tartomány meg az ittea a mi szép
ügyünk hamára tud'ebra is mi.

S.

mind'az mint eadig is övinte igaz
hirtelenség - s igaz baráti'gunk
melyivel hálálkodunk ismét
a Neked Körmön Tihamérnak!

Isten áldása legyen veled.

Öllé igaz
baráti'gunk

Rudnay Gyula

V. J. 1926. júl. 4.

Endre Bélának sírjára.

Tiszta, szelid lelkét csendben ringatta az alkony,
Egy volt ő s a mérső, benne a róma delölt,
Mások a parlagról büszkén magasodtak az égnek,
Ő a magyar alföld méla porába hajolt.

Hódmezővásárhely 1928. Juhász Gyula
VIII. 14.
Szathmáry Tihanyér
gyöngyösi Rózi lányának
egy vásárhelyi este emlékére

HÉZSÓ SÁNDOR KÖNYVNYOMDÁSZ SZEGED, BARTOS-NYOM

NYOMTATVÁNY

Nagyságos
Méltóságos



H.c. 1/428
9221

Móra Ferenc úrnak
museum-izargató

Szeged
-vármegye

LEVELEZŐLAP

*

HÉZSÓ SÁNDOR

KÖNYVNYOMDÁSZ

SZEGED

BARTOS-NYOMDA

T. Cim!

Megrendelem Öntől postai utánvétellel, díjmentes csomagolásban:

Pócsy Miska írásai: A filoszban . . . I. kötetét

" " " " " II. "

" " " " " III. "

Szathmáry Tihamér: Történetek a Hódtava partjáról

cimű könyveket à 4 P-ért. Összesen _____ pengőért.

....., 19.....

.....

.....

He-7213

10. Megrendelőlap Hézsó Sándornak címezve (1928. aug. 20.)



11. Szathmáry (Nagy) Irén (1901–1987) 1929 körül

SZATHMÁRY TIHAMÉR

TÖRTÉNETEK
A HÓD-TAVA PARTJÁRÓL

I. RÉGI EMBEREKRŐL. II. A BETYÁR-
VILÁGBÓL. III. RENDŐRI ESETEK.
IV. NAGY MULATOZÁSOKRÓL. V. A
VÁSÁRHELYI MŰVÉSZEKRŐL ÉS A
MŰVÉSZETRŐL. VI. HAZUGSÁGOK. VII.
A VÁSÁRHELYI SZOCIALISTÁKRÓL.
VIII. PAPOKRÓL. IX. NEGYVENNYOLCAS
IDŐKBŐL. X. A NAGY HÁBORÚRÓL.

VIDÁM HISTÓRIÁK EGY KÖTETBEN



*Pályaművelő, Földművelés-
szervezetek:
Székelyudvarhely.*

1929.

DURA LAJOS KÖNYVNYOMDÁJA, HÓDMEZŐVÁSÁRHELY. — 2719.

12. Szathmáry Tihamér: *Történetek a Hód-tava partjáról* (1929)



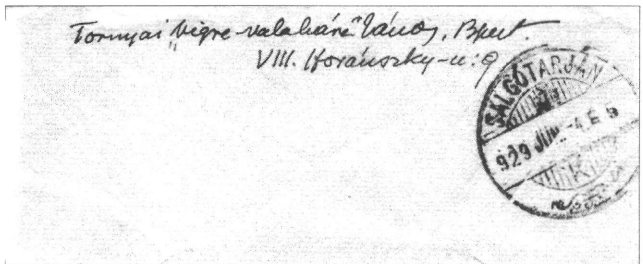
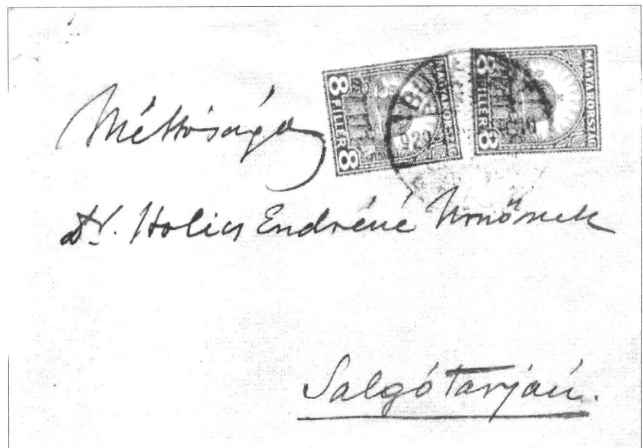
13. Tornyai János festményei nászajándékkul Holics Endréné Szathmáry Irénnek (1929. jún. 3.)

Méltóságos Asszonyom!

A mi kedves jó Tihanyi „édességünk” megegyezte nekem, hogy a kislányának én is küldhetek egy kis magyos nemesny menyasszonyi ajándékot. En merem hinni, hogy ezt, utólag, Méltóságos Asszonyom is megengedi nekem és így a 2. rang, képet lesz laprészebbi és egy legújabb természetű írás kalánt. Jmár portára is adtam.

— No! Egy kicsit mintha jólelősebb volna a „menyasszonyi” ajándékkal! Is leu falán a gondolata az első pillanattól.

— Asszony! Legyintek erre



14. Tornyai János levele Holics Endréné Szathmáry Irénnek (Bp., 1929. jún. 3.)

Nagyságos Asszonyom!

Aranyos kis Adybanterstvérem!

„Ha a tenger vize mind tinta volna is,
Valamennyi füstöl mind penna volna is,
Ha ezer évkeig rajt'gondolkoznék is,
akkor se tudnám megírni, milyen meleg boldogság éntött
el, mikor megkaptam kitüntetésem szeretettől illatozó bíker-
koronáját, kedves levelüket. Sőt még mielőtt elolvastam!
Mivel ugye tudnám méltó és ilendő módon megköszönni,
nagy bölcsen és ünnepélyesen lemondok róla és csak annyit
írok, hogy Köszönöm!

* *
Hánem az ördögöt nem jó a falra festeni. Szíriuszban
abban spekulálok (s már érintkezésbe is léptem Tichamé-
runkkal,) hogy megjelenik a falon a pünkösti ünnepnek
alatt, — ha ő is beleegyezését adja ahhoz, hogy „ő” arany-
kében elcsiszhasaklén is kedves úri hajlekukban.

Azt se tudom hamarosan megmondani, hogy erre a terobevett tej-
telgőre miért riantam rá a fejemet ilyen nagyon hirtelen,
az ékelevel körül melyik esábitott jobban? Valószínű,
hogy a harmadik ismeretlen, szép szerelműnek és és qü-
mölése, a kis kolléga. Ekkor szeretném már látni prófé-
ta — igém testje levését, arakkal együtt, akiknek a létezését
köszönöm Tichamér, én és a Magyar Jövendő. . . .

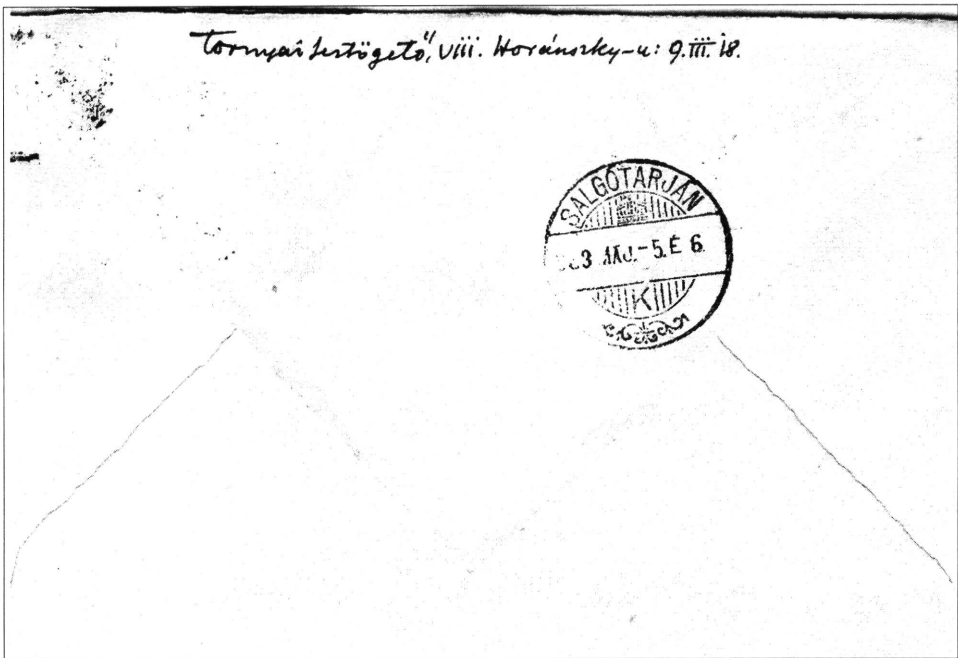
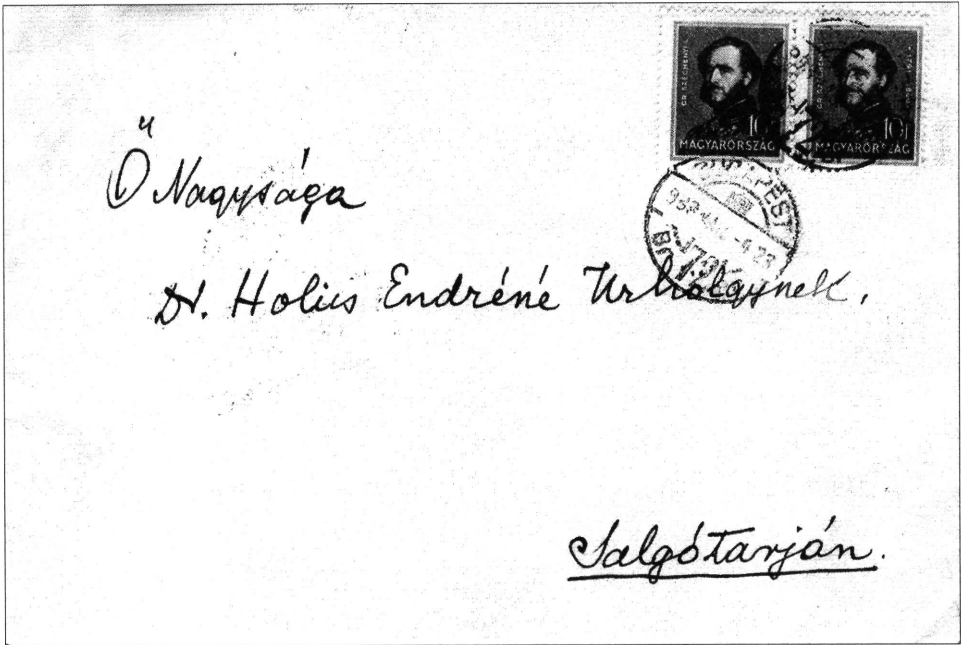
Kedves Ferje Urát kegyveri szeretettel üdvözlö-
sa válasz elblicceléséért bocsánatot kéri

Nagyságos Asszonyomnak

Kérésbókoló / Híjtelője

Tornyai János

Bpest, 1933. máj. 4.



15.b. Tornyai János levele Holics Endréné Szathmáry Irénnek (Bp., 1933. máj. 4.)

Feladó neve és lakása: Tornyai János úr.

VIII. Horváthy-utca 9.



LEVELEZŐ-LAP

"Nappal a
Holics Endréné
Ur hölymök,
Salgótarján.

Használható helyi, vidéki és külföldi levelezésre, valamint nyomtatványként is megfelelő postabélyeg felragasztása mellett.

Ára 1 fillér.

Drága jó "Nappal a" Aranyom! Köztörvény kedves gondolatok sorait. "Nappal a" mély megítélésben részesít és egy mániákus barátságát megtrúttam a legjobb me-
netidőt is. Amikhez az ördög, edsem alnik, elrontotta ezt
az örömemet is. Nem mehetek, a legjobb alkalmat mellett sem.
Egyedül az igazságot most engem, hogy lélekedem meg is
ott lehet köztük a nép ünnepein, a post hivatalban
meg nem rohat numerál, és hol van is, - csak ha
van vele nekem is, másnak is!

Abban a jó reményben, hogy len meg
egy ilyen alkalom máskor is dalán csak az ördög mély
nem rohatja el, maradjék. Kedves Főző Ur
köszönettel - tisztelettel üdvözlés,

"Nappal a" Aranyomnak Kiszárolói Tisztelettel

Dr. e. nem haragudom, nagyon?

Tornyai János

Budapest 33. máj. 29.

16. Tornyai János lapja Holics Endréné Szathmáry Irénnek (Bp., 1933. máj. 29.)



erdőszádi Szathmáry Tihamérné szül. zorkóczi Zorkóczy Irén, valamint leánya Irén férjezett Dr. Holics Endréné és gyermekei Lacika és Klárika, továbbá testvére özv. Dr Györky Imréné szül. erdőszádi Szathmáry Berta és az egész gyászoló család mély fájdalommal tudatja, hogy a felejtethetlen emlékü férj, apa és nagypapa, a nemes lelkü testvér

erdőszádi SZATHMÁRY TIHAMÉR

Hódmezővásárhely tñj. város nyug. főkapitánya, Hódmezővásárhely tñj. város és Csongrád vm. kormánybiztos főtanácsja, főrv. kat. biz. tag, a Vöröskereszt Egyesület elnöke, a Magyar Olasz Bank Rt. főosztályának elnöke, stb., stb.

folyó évi augusztus 15-én d. u. 3 órakor rövid szenvedés után életének 66-ik, házasságának 43-ik évében megtért Alkotójához.

Drága halottunk földi maradványait folyó hó 17-én pénteken délután 3 órakor fogjuk a IV. ker., Szentkirály-u. 4. sz. alatti gyászháztól, a Kossuth-téren felállított ravatalozás után a róm. kath. anyaszentegyház szertartása szerint beszentelni és a boldog feltámadás reményében a róm. kath. temetőben eltemetni.

A megboldogult lelki üdvéért az engesztelő szent mise áldozatot pedig folyó hó 18-án reggel fél 7 órakor fogjuk a róm. kath. plébánia templomban bemutatni.

Hódmezővásárhely, 1934. augusztus 15.

Feledhetetlen emlékét örökre szívünkbe zárjuk.

GYÁSZOLJÁK:

Sógornői:

zorkóczi Zorkóczy Ilona,

özv. Nagy Antalné, zorkóczi Zorkóczy Margit és gyermekei Iván, Méda, László.

A szomorúságban osztoznak a Mártonffy, Beliczay, Bernáth, Györky, Szathmáry és a Szabó családok.



18. Szathmáry Tihamér eltűnt síremléke

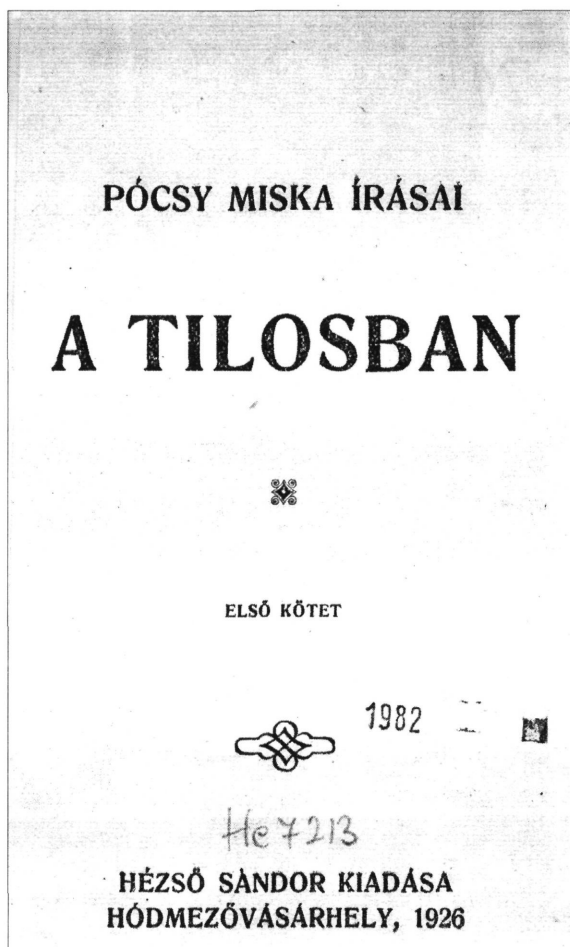
Móricz Virág
Anyám regénye

Holics Lászlónak,
szülőim - nagy szülőim
születésének
100. évfordulójára

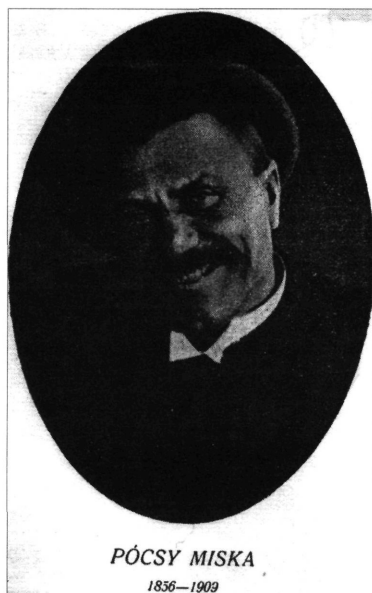


Szépirodalmi Könyvkiadó
Budapest

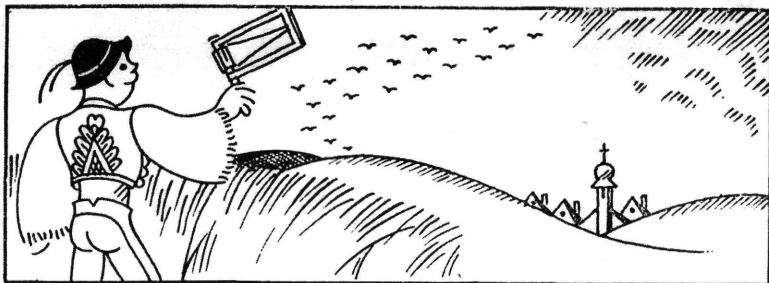
19. Móricz Virág ajánlása Holics Lászlónak (1988)



21. Pócsy Miska írásai: *A tilosban* (1926)



20. Pócsy Miska (1856-1909)



A BÚZA ÉS AZ Ő PÁSZTORA

— A szegény ember humora —

ÍRTA: MÓRICZ ZSIGMOND

Volt az édesapámnak gyermekkoromban egy öreg bérese, aki világéletében ökrökhöz volt szokva s mikor apám lótartásra ment át, elvesztette egzisztenciáját. Ott lógott szegény a tehén mellett s hordta a ganét, meg etette a malacokat, de ez már csak olyan kegyelem volt, amit ő nem érdemlött. Nem tudom, hogy értette ezt az érdemet, de úgy gondolom azt tartotta, hogy nem érdemelte ezt a sorstól, hogy így letegye. Úgy érezte magát, mint az elcsapott király. Csak oda kívágyot, a mezőre, a maga birodalmába.

Egyszer aztán hivatást kapott. Egyik évben rettenetes sok volt a veréb s apám kirendelte pásztor-

nak a búza mellé. Ott kellett neki kerepelni egész nap. Nagyon büszke volt:

— De egy szem el ne vesszen, mert megszámlolom, osztán levonom a komencióból, — mondta az apám.

— Igen, tekéntetes uram, tesszen csak idebízni.

A komenció ducoskenyér volt, amit a konyhán kapott, de nem is aszerint ment az, hanem becsületre s arra az öreg Pócsi Miska sokat adott.

Nagyon szerettem vele elbeszélgetni. Ő volt az én első oktatóm az élet igazságai felől. Írást-olvasást nem igen értett, de bőlesesget szolt és tett.

*

22. Móricz Zsigmond: A búza és az ő pásztor (1932 karácsonya)